

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทำความเข้าใจบริบทความสัมพันธ์ของคนต่างรุ่นวัยในระบบสังคมไทย เพื่อศึกษามุมมองต่อผู้สูงอายุ และเพื่อสังเคราะห์และให้ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนต่างรุ่นวัยในระบบปกป้องสังคมไทย ประกอบ 2 ส่วน โดยส่วนแรกมุ่งสู่การทำความเข้าใจมุมมองของคนในรุ่นวัยต่าง ๆ คือวัยรุ่น วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุในสังคมไทย ผ่านประสบการณ์ในบทบาทของปู่ย่าตายายและหลาน และคนวัยต่าง ๆ เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในชุมชน 4 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดยโสธร ข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่กำหนดขึ้น ทำการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ และหลานจำนวน 70 คน การเลือกสัมภาษณ์จะพิจารณาบริบทความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายและหลานในแบบแผนต่างกัน เพื่อให้เห็นความสมบูรณ์ของข้อมูล และส่วนที่สอง เป็นการศึกษาทัศนคติของคนวัยต่าง ๆ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 941 คนที่ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ตามตารางเก็บข้อมูลการกระจายกลุ่มเป้าหมายที่จำแนกตามเพศ กลุ่มอายุและกลุ่มอาชีพ คำนวณตามสัดส่วนของผลการคาดประมาณจำนวนประชากรจำแนกตามกลุ่มเพศ อายุ และอาชีพ ในปี พ.ศ. 2549 ที่ดำเนินการโดยพิธีสิทธิ์ คำนวนศิลป์ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ (2547) เป็นฐานในการกระจาย เครื่องมือที่ใช้สร้างจากการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ 1 มาพัฒนาเป็นแบบวัดทัศนคติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรม SPSS

ผลการศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง ได้เป็นปู่ย่าตายายเมื่อได้หลานคนแรก มีอายุเฉลี่ย 45.06 ปี ($SD = 5.85$ ปี) ด้วยความรู้สึกดีใจ ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับหลานได้เพาะบ่มขึ้นเมื่อหลานเกิด และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดจะเติบโตงอกงามเมื่อปู่ย่าตายายได้เลี้ยงหลาน ระยะเวลาที่ได้เลี้ยงหลานอาจจะเป็นครั้งคราว ที่พ่อแม่ไปทำงานต่างจังหวัด หรือการได้เลี้ยงหลานประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครอบครัวของพ่อแม่ของหลานหย่าร้าง หรือถึงแก่กรรม

ความผูกพันทางอารมณ์ของหลานที่มีต่อปู่ย่าตายายเป็นความรักและผูกพัน และสืบทอดเป็นอมตะ แม้ว่าท่านจะจากไปก็จะทำบุญตามประเพณีเพื่อรำลึกถึงท่าน ส่วนความผูกพันของปู่ย่าตายายที่มีต่อหลานเป็นลักษณะความรักและห่วง ความรักที่มีต่อหลานแตกต่างจากความรักที่มีต่อลูก รักหลานมากกว่าลูก รักเหมือนลูก แต่ห่วงมากกว่าลูก เอาใจหลานมากกว่าลูก ดูแลหรือดีลูกได้ แต่เมื่อทำกับหลานจะรู้สึกสงสาร

หลานรับรู้ความสำคัญของปู่ย่าตายายเป็นหุ้นส่วนในเส้นทางเดินชีวิตของหลาน เป็นผู้มีส่วนร่วมในชีวิตหลานเพราะได้เลี้ยงดูมาตั้งแต่เกิด เป็นผู้คอยอบรมสั่งสอนและให้ความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา รู้สึกว่าครอบครัวอบอุ่น เป็นแหล่งสนับสนุนด้านจิตวิญญาณ รู้สึกว่ามีคนคอยห่วงใยเวลาไปทำงานไกล ๆ

ความใกล้ชิดในความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับหลานลดลงในกรณี ที่หลานเข้าสู่วัยรุ่น หลานไปเรียนหรือไปทำงานต่างจังหวัด พ่อแม่ย้ายที่ทำงานไปที่อื่น พ่อแม่หย่าร้าง และปู่ย่าตายายกับพ่อแม่มีความสัมพันธ์เป็นปฏิปักษ์กัน หลานรับรู้ว่าปู่ย่าตายายไม่ไว้วางใจ จู้จี้ ไม่รับฟัง

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างปู่ตายายกับหลานเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น หนีเที่ยว ไม่กลับบ้าน และติดสารเสพติด หลานดื้อ

มุมมองคนของวัยต่าง ๆ ต่อผู้สูงอายุ มีมุมมองว่าผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับปู่ตายายเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในครอบครัวครอบครัว แม้ว่าครอบครัวไทยจะเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ลูกหลานก็ยังมีการติดต่อกับปู่ตายายเสมอ ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ แต่พบว่าปัจจัยที่ทำให้ความสัมพันธ์ห่างกันคือการไปเรียนหรือไปทำงานที่อื่น ทักษะคิดของคนวัยต่าง ๆ ต่อผู้สูงอายุพบว่าในวัยทำงานมีแนวโน้มที่มีทัศนคติที่ดี

ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ ในการสร้างระบบปกป้องทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุไทย

ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นมิติคุณค่า ความดี ความสุขของชีวิตบุคคลที่อยู่บนฐานความสัมพันธ์ของคนต่างรุ่นวัย ผู้สูงอายุได้ให้คุณค่าต่อสมาชิกในครอบครัว สร้างความเป็นปึกแผ่นของวงศ์ตระกูลซึ่งเป็นรากฐานของระบบปกป้องสังคมไทย ขณะเดียวกันลูกหลานได้ให้คุณค่าต่อผู้สูงอายุในฐานะผู้สร้างชีวิต ให้กำเนิดพ่อแม่ และต่อมาเลี้ยงหลาน ให้ประวัติศาสตร์ของครอบครัว ความสัมพันธ์ของคนต่างรุ่นวัยจึงเป็นเสมือนเครื่องมือที่สำคัญของสังคมไทย ที่ทำให้บุคคลมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และช่วยสร้างระบบความมั่นคงของสังคม แต่เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมผู้สูงอายุ และคนมีอายุที่ยืนยาวมากขึ้น การอยู่ร่วมกันของคนต่างรุ่นวัยในสังคมไทยจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อรักษาความความสัมพันธ์ที่ดีของคนต่างรุ่นวัยในสังคมไทย จึงมีข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งระดับบุคคล กลยุทธ์ในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในระดับครอบครัว กลยุทธ์ในการพัฒนานโยบายระดับชุมชน กลยุทธ์ในการพัฒนานโยบายระดับประเทศ

This research aims at studying on the intergenerational relationship through; 1. exploring intergenerational relationship in Thai's context, 2. examining attitude of general people toward ageing person, and 3. proposing strategic policy to enhance intergenerational relationship for social protecting system in Thailand.

The research activities were carried out into 2 stages. The first stage aims at exploring the context of intergenerational relationship in terms of experiences based on intergenerational relationship of the elderly person and their offspring. In this stage, qualitative data was done through observation and individual interview with informants who were being grandmother or grandfather and who were grandchildren in the family, with total of 70 persons. Data collecting was done in 4 provinces; KhonKaen, Udonthani, Yasothon, and Chaiyaphum province. Data analysis was conducted by content analysis. The later stage dealt with quantitative data, collecting through self administered questionnaire. There were 941 randomized respondents through multi stage random sampling method. Data analysis was done by computerizing using SPSS program.

Results of the study indicate the quality of intergenerational relationship relating to affection, reciprocal, and immortal love. Grandparents, had the first grandchild at average age was 45.06 years ($SD=5.85$), trend to express love and concern toward their grandchild that was difference from express love toward their child. In addition, grandchildren express their love and bonding tide toward their grandparent. Factors enhancing intergenerational relationship included closing stay and co-living. However, distant by education and working reasons, developing to adolescent period, and personal characteristic influencing less contract in intergeneration relationship. Results of the quantitative study indicate that the world view toward the elderly people from general people show that the significant of elderly person in terms of family bonding, rich experiences, lived model, giving warm toward family members, and reliance for their offspring. Therefore grandparent was perceived as family bonding.

Such achieved knowledge reflects on intergenerational relationship system. The study also indicates that intergeneration relationship is dynamic and influences by development and situational changes on individual and family as the whole. The proposed strategic planning to strengthen intergenerational relationship could be designed for strengthening self reliance in individual, good family bonding, community and national policy development.